

VOKAL VA ZAMONAVIY MUSIQANING MAZMUNI VA AHAMIYATI

Jaxongir Maxmudov

NamDU Vokal san'ati 3 – bosqich talabasi

jahongirmahmudov1997@gmail.com

Annotatsiya-ushbu maqolada rus xalq musiqasi va kompozitorlari, vokal va zamonaviy musiqa, milliy musiqa madaniyati xamda musiqa asboblarini bolalarga tanishtirish xaqida so'z boradi.

Kalit so'zlar-kompozitor, milliy musiqa, vokal, musiqa asbob, madaniyat.

Abstract- this article is about introducing Russian folk music and composers, vocal and modern music, national musical culture and musical instruments to children.

Key words-composer, national music, vocal, musical instrument, culture.

Аннотация-данная статья посвящена знакомству детей с русской народной музыкой и композиторами, вокальной и современной музыкой, национальной музыкальной культурой и музыкальными инструментами.

Ключевый слова- композитор, национальная музыка, вокал, музыкальный, культура.

Jamoa bo`lib kuylash - o`quvchilarni musiqa san`atiga faol jalb etishning eng ommaviy shaklidir. Har bir sog`lom bola kuylay oladi. Kuylash bola uchun estetik ehtiyoj, hissiyat va kayfiyatni ifodalashning eng tabiiy va qulay vositasidir. Bola qo`shiq ijro etar ekan, unda his-hayajon, zavq-shavq, ko`tarinlik, quvnoqlik, harakatchanlik kabi ijobiy tuyg`ular hosil bo`ladi. Qo`shiqda ikkita estetik vosita - musiqa va badiiy so`z birlashadi. Shuning uchun tajribali o`qituvchining qo`lida jamoa bo`lib kuylash -o`quvchilarni musiqiy-estetik tarbiyalashda muhim vosita bo`lib xizmat qiladi.

Qo`shiq kuylash faoliyati o`quvchilarda melodik, garmonik eshituv, ladni his etish, sof intonatsiya kabi musiqiy qobiliyatlarni rivojlantiradi. Ijro jarayonida ovozi va musiqiy eshituvi turlicha bo`lgan bolalar jamoa bo`lib birlashadilar, ularda o`z ijrolarini va o`rtoqlari ijrolarini eshitib kuzatish, birgalikda kuylashdan zavqlanish, diqqat, kuzatuvchanlik, intizom kabi sifatlar tarbiyalanadi. Kuylash jarayonida

o`quvchilarda ovoz apparati rivojlanadi, nafas chuqurlashadi, qon aylanishi yaxshilanadi, qomat tekislanadi, ya`ni jismonan ham bola rivojlanishi kuzatiladi.[1] Kuylash faoliyati bir qator vazifalarni hal etishni nazarda tutadi:

- bolalarda jamoa bo`lib kuylashga qiziqish va muhabbatni o`stirish;
- musiqaqa hissiy ta`sirchanlikni tarbiyalash;
- badiiy didni tarbiyalash;
- qo`shiqchilik ovozini, ya`ni chiroyli, tabiiy tovushda kuylashni shakllantirish, diapazonni o`stirish;
- badiiy ijroga erishish uchun vokal-xor malakalarini rivojlantirish;
- musiqiy qobiliyatlarni o`stirish.

Musiqiy faoliyat turlaridan biri bo`lgan qo`shiq kuylash ham bolalarni estetik ruhda tarbiyalashda eng ta`sirchan vositalardan biridir. Haqiqatdan ham qo`shiq boladagi emotsional sezgirlik, ta`sirchanlikni ortiradi, tabiat, hayot va ijodiy munosabatlardagi go`zallikka mehr-muhabbat o`stiradi, bolaning badiiy-estetik didini tarbiyalaydi. Vokal malakalaribolalarning musiqaviy qobilyatini rivoj toptirib, ijodiy faolligini kuchaytiradi, insonparvarlik, vatanparvarlik tuyg`ularini o`stiradi. Shuning uchun bolalarning musiqa darslariga ishtiroki har jihatdan foydalidir.[2]

Har bir qo`shiq bola ruxiga ta`sir qilganida unda tetiklik va bardoshlikni uyg`otib, olijanob his-tuyg`ular uyg`otadi, san`at bilan do`st bo`lishga va sevishga chorlaydi.

Musiqa darsi o`quvchining tasavvur va bilish doirasini kengaytiradi, san`at haqidagi suhbatlar esa qiziqishini o`stiradi. Musiqa darslaridagi har bir yangi qo`shiq bolani lug`laydi, uning pok niyati va tuyg`ulari, intilishlari, va tanga muhabbati, go`zallik va yaxshilikka bo`lgan ishtiyoqini madh etadi, unda estetik did hosil qiladi.

Musiqa o`qituvchisi o`quvchilarning musiqaviy sezgilari, ritm tuyg`usi va musiqa xotirasiga alohida e`tibor berishi kerak. Agar dars jarayonida bulardan birortasi e`tibordan chetda qoladigan bo`lsa, natijaga katta putur etadi, chunki ularning har bir bola ovozining shakllanishida muhim rol o`ynaydi.

O`quvchilarning estetik va badiiy malakalari bola maktabga ilk qadam qo`ygan kundan boshlab hosil bo`la boradi. Darslar va har xil to`garaklarda bu malakalar har jihatdan o`stiriladi va rivojlantiriladi. Bu hol o`quvchining ma`naviy o`sish jarayonini har jihatdan tezlashtiradi.

Bolaning ovozi nozik bo`lgani uchun unga extiyotkorona munosabatda bo`lishni talab etadi. Bolada qo`shiqbov ovoz borligini aniqlash va uni tarbiyalash, jarangdorligini va musaffoligini yo`qotmagan holda mustahkamlab va toblab borish-musiqa o`qituvchisining eng muhim vazifalaridan biridir. Bolalarga dars doirasida qo`shiqlar

o`rgatganda murakkab repertuar tanlanmaydi, chunki bu hol bolalar ovozi buzilishiga olib keladi. Shuning uchun repertuar tanlanganda dasturga muvofiq, yil va chorak mavzularini e`tiborga olib, sinfning umumiy vokal malakalariqobiliyatini nazarda tutib, oddiydan murakkabga qarab borish tamoyiliga rioya qilgan holda tanlash zarur.[3]

Mabodo tanlangan repertuar og`irlik qiladigan bo`lsa, o`qituvchi buni o`ylab ko`rishi, barcha imkoniyatlarni chamalab chiqishi kerak. Bunda tessitura, diapozon, matndagi qiyinchiliklar, ritm, garmonik struktura (tuzilish)ni sinchiklab o`rganib chiqish lozim. O`quvchilarning yoshlariga mos kelib, dastur talablariga javob beradigan bo`lsa, vaqtli matbuotda chop etilgan kompozitorlarning yangi, hali maktab dasturiga kiritilmagan qo`shiqlaridan ham bimalol foydalanishi mumkin.

O`quvchilarda estetik didni tarbiyalash ko`p jihatdan o`qituvchining ish metodiga bog`liq. U o`zi darsga kiradigan har bir sinfning bolalarini tanishi, sinfning umumiy-psixologik jihatdan vokal malakalariqobiliyatini yaxshi bilishi lozim. Chunki sinfdagi har bir bola alohida musiqiy –psixologik tavsifga ega.[4]

Shuni unitmaslik kerakki, bolalarning darsda qo`shiq o`rganishlarining muntazam va to`g`ri tashkil etilishi hamda puhta yo`lga qo`yilishi ularda darsda o`rganganlarini bir-birlari bilan baham ko`rishga ishtiyoqini uyg`otadi, bu esa darsning ravnaqiga katta madaddir. Chunki har bir bola darsda o`rgatilayotgan qo`shiqning ohangini o`ziga qabul qiladi va o`zlashtiradi. Uning bu boradagi hatto va yanglishuvi avvalo o`qituvchiga qolaversa atrofdagilarga ham ma`lum bo`ladi.

Darsda o`zaro aloqa va o`zaro harakatning yaxshi yo`lga qo`yilishi bunday xatolarning o`z vaqtida oldi olishini ta`minlaydi.

Musiqqa darsi uchun yaxshi tanlangan repertuar hirgoyi qilib aytiladigan qo`shiqlarni va jo`shqin, ruhlantiruvchi qo`shiqlarni o`z ichiga olishi kerak. Biroq qo`shiqlar xarakterini xilma-xilligi emas, balki ularning mavzusi ham muhimdir. Bolalarga musiqiy-estetik tarbiya berish uchun dolzarb mavzulardagi qo`shiqlardan foydalanish muhim bo`lib, bunday qo`shiqlar bolalarni xalqning hayotidan va his tuyg`ularidan xabardor qiladi, maktab hayotini shu kunning voqealari bilan yaqinlashtiradi.

Sinfdagi jamoa bo`lib qo`shiq aytishda butun sinf qatnashadi. Albatta, avvaliga noto`g`ri kuylayotgan bolalar umumiy qo`shiqqa, ohanglarning sofligiga xalaqit beradi, lekin Shuni esda tutish lozimki, bolalarning musiqqa tinglash qobiliyati asta-sekin o`qish jarayonida rivojlanadi. Qo`shiqchilik malakalarini rivojlantirish uzoq davom etadigan jarayondir. Shuning uchun ham musiqqa tinglash qobiliyati va ovozi yaxshi

rivojlanmagan bolalarni bularning har ikkalasini ham rivojlantirish imkoniyatidan mahrum qila olmaymiz.[5]

Xulosa qilib aytishimiz mumkunki agar o`quvchi noto`g`ri kuylayotgan ekan, bu ham uning musiqa tinglash qobiliyati yomonligidan darak bermaydi. ehtimol u yaxshi eshitar, lekin uning ovozi o`ziga bo`ysunmaydi. Bunday hollarda musiqa tinglash bilan ovoz o`rtasida uyg`unlik bo`lmaydi. Darslar jarayonida ovoz apparati rivojlangan, uning diapozoni kengaygan zarur darajada vokal-xor qobiliyati mavjudligi ma`lum bo`ladi. Jamoa bo`lib kuylashning asosiy malakalari ya`ni vokal malakalariqoidalari, nafas olish, tovush hosil qilish, ketma-ket bo`lmay, balki teng suratda tarkib topadi, Shu bilan birga ular asta-sekin kengayib boradi va chuqurlashib boradi. Barcha malakalar ustidan muntazam qunt bilan ish olib borilmog`i kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. H.Hamidov. O`zbek an`anaviy qo`shiqchilik madaniyati tarixi . Tashkent, 1996 y.
2. A.Odilov. O`zbek xalq cholg`ularida ijrochilik tarixi. Toshkent, 1995 y.
3. O. Aprakeina. Muzo`kal`noe vospitanie v shkole. Moskva, 1975 g.
4. I.A. Vetlugina. Muzo`kal`noe razvitie rebenka. Moskva, 1968 g.
5. "Uzluksiz ta`lim" jurnali. Toshkent, 1998-2004 yillar sonlari.